

جایگاه و نقش امنیت اجتماعی در نظریات جامعه‌شناسی سیاسی

محمود ولی زاده ۱ و علی محسنی ۲

۱_ دانشجوی دکتری، گروه علوم سیاسی، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران

mahvalizadeh46@gmail.com

۲- دانشیار، گروه علوم سیاسی، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران، (نویسنده مسئول)

dr.amohsni@gmail.com

چکیده

امنیت اجتماعی در سطح جوامع ناشی از استمرار وجود ارزش‌های فرهنگی چون فرایند اجتماعی شدن، نظم و نفاق و همکاری اجتماعی و ... به حفظ حریم اجتماعی، رفع خطرات، استفاده بهینه از فرصت‌ها و ارتقا سطح زندگی اجتماعی می‌پردازد. در این مطالعه با استفاده از روش تحقیقی توصیفی و با گردآوری منابع کتابخانه‌ای با استفاده از کلیدواژه‌ها، امنیت اجتماعی، نظریات جامعه‌شناسی، جامعه‌شناسی سیاسی و ... در جایگاه‌های علمی مختلف اعم از سیوپلیکا، ایران‌داک، گوگل اسکولار، پایگاه علمی جهاد دانشگاهی، پرتال جامع علوم انسانی و ... به بررسی جایگاه و نقش امنیت اجتماعی در نظریات جامعه‌شناسی سیاسی پرداخته شد. جامعه‌شناسی امنیت به مطالعه علمی مناسبات میان جامعه و امنیت می‌پردازد. جامعه چه فهمی از امنیت را به وجود می‌آورد و بالعکس امنیت چگونه جامعه‌ای را بنیان می‌گذارد. به بیان دیگر، جامعه‌شناسی امنیت عبارت است از مطالعه رابطه متقابل و دو سویه میان امنیت و جامعه که به ساخت و پرداخت یا تولید و باز تولید امنیت در جامعه منجر می‌گردد. نظریات جامعه‌شناسی سیاسی مختلف می‌باشد و هر کدام به نحوی امنیت اجتماعی را تعریف و تشریح کرده‌اند.

واژگان کلیدی: امنیت اجتماعی، جامعه‌شناسی سیاسی، جوامع، امنیت

مقدمه

امنیت اساسی ترین نیاز جامعه انسانی و مهم ترین کار ویژه دولت ها به شمار می آید و یکی از ضرورت هایی بود که افراد انسانی را در قالب یک واحد سیاسی به نام دولت گرد هم آورد اما با تشکیل دولت های ملی و تجمیع و متمرکز شدن قدرت های پراکنده که به بیان هابز برای خروج افراد از وضع طبیعی بود عمده تلاش در جهت ایمن سازی و مصون سازی دولت ها سوق پیدا کرد (نورمحمدی، ۱۳۹۴). امنیت اجتماعی در سطح جوامع ناشی از استمرار وجود ارزش های فرهنگی چون فرایند اجتماعی شدن، نظم و نفاق و همکاری اجتماعی و ... به حفظ حریم اجتماعی، رفع خطرات، استفاده بهینه از فرصت ها و ارتقا سطح زندگی اجتماعی می پردازد. امنیت اجتماعی را نوعی توانمندی جامعه برای مراقبت از ویژگی های بنیادی گروه های اجتماعی و قومی، در برابر تغییرات و تهدیدات عینی جامعه یا همان تقویت هویت های اجتماعی و قومی باید دانست. اهتمام به مسئله امنیت اجتماعی در جامعه ناشی از افزایش سرمایه اجتماعی خواهد بود (شربتیان، ۱۳۹۳). آنچه که به مفهوم جامعه امن به عنوان مفهومی بومی و متناظر با امنیت جامعه، موضوعیت می بخشد اولویت بخشی به مولفه های غیر امنیتی بر سازوکارهای امنیتی حفظ بقاست؛ مولفه هایی که معنای خود را از مفهوم هویت بازمی یابند. از این رو، اشتراک نظر میان نظام سیاسی و جامعه در چینش و اولویت بندی مولفه های هویت ساز مبنای بنیادین تحقق پذیری جامعه امن محسوب می شود که اصالتاً مفهومی دینی است (خسروی، ۱۳۹۵). امنیت اجتماعی که در ذیل موضوع امنیت ملی قرار دارد و یکی از مولفه های اصلی آن را تشکیل میدهد بیانگر پیوند و ارتباط نزدیک و تنگاتنگ میان امنیت دولت و جامعه است. در تحلیل بعد اجتماعی امنیت ملی هدف، حفظ ارزش های دیرپای اجتماعی است که گروه های مختلف در جامعه متولی آن هستند. در واقع سطح دیگری از منافع عمومی بین فرد و دولت وارد صحنه می شود که قائم به گروه ها و دسته های اجتماعی است که هر یک کلیت منحصر به فردی را تشکیل میدهند (نوید نیا، ۱۳۸۲). هدف از این مطالعه بررسی جایگاه و نقش امنیت اجتماعی در نظریات جامعه شناسی می باشد.

پیشینه تحقیق

برخی از مطالعات پیشین انجام شده در خصوص موضوع مورد مطالعه به شرح ذیل می باشد:

حسین زاده و همکاران در سال ۱۳۹۸ به بررسی و تحلیل جامعه شناختی نقش و کارکرد اجتماعی نخبگان سیاسی در ارتقا امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران پرداختند و اشاره داشتند که نخبگان از دیرباز تاکنون نقش مهمی در تحولات جوامع در ابعاد مختلف داشته و دارند. تجربه های تاریخی نشان داده است که ترقی و تعالی یا سقوط و فروپاشی هر مملکتی تا حدود زیادی به نقش نخبگان سیاسی وابسته است و اندیشه و تفکر آن ها در اجرای برنامه های سیاسی و اجتماعی و چگونگی تحقق خواسته های مردم به میزان تعیین کننده و سرنوشت ساز موثر است. بدین منظور تحقیق حاضر با هدف تحلیل جامعه شناختی نقش و کارکرد اجتماعی نخبگان سیاسی (قدرت) در ارتقاء امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران به رشته تحریر درآمده است. چارچوب نظری مورد توجه این تحقیق، دیدگاه های امنیتی مکتب کپنهاک و به طور خاص باری بوزان در خصوص امنیت ملی (توجه به ابعاد فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، امنیتی و زیست محیطی) می باشد. روش مورد استفاده در این تحقیق تلفیقی از روش کمی و کیفی متوالی می باشد که روش کمی در خدمت روش کیفی جهت غنا بخشیدن به تحقیق می باشد. یافته های تحقیق حاکی از این است که بین وضعیت موجود عملکرد نخبگان با انتظارات جامعه از آن ها (وضعیت مطلوب) تفاوت معنی داری در حوزه های مورد اشاره وجود دارد؛ به عبارتی دیگر کارکرد نخبگان در جامعه مورد رضایت نمی باشد.

خلیلی و کیانی در سال ۱۳۹۵ به بررسی نقش و جایگاه امنیت اجتماعی در جامعه پرداختند و اشاره داشتند که امنیت اجتماعی یکی از معروف های اساسی امنیت همه جانبه هر نظام اجتماعی می باشد که با توسعه پایدار آن در سطح جامعه استقلال و ثبات نظام اجتماعی جامعه تقویت می گردد امنیت و ابعاد آن پدیده ای هستند که در مسیر تحولات اجتماعی بین وضعیت موجود و وضعیت مطلوب مورد اکثریت مردم و گروه های اجتماعی قرار داده بنابراین شناخت این مسئله بستگی به شناخت علمی اهداف و کمال مطلوبهای جامعه و مقدرات و محدودیتهای موجود بر سر راه تحقق آنها دارند در مجموع امنیت اجتماعی و جامعه شناسی

امنیت حفظ حریم اجتماعی رفع خطرات و استفاده بهینه از فرصتها را شامل شده همچنین در سایه این پایداری می توان ارتقاء سطح زندگی اجتماعی را به همراه اتخاذ تدابیر در جهت کسب فرصتهای زندگی شهروندان ایجاد نمود. و به همراه آن ارزشهای اجتماعی، احساس ما بودن، و توانمندی اجتماعی شهروندان و.. را در جهت توسعه پایدار و پیشرفت همه جانبه بستر سازی کرد. امنیت اجتماعی به گونه ای زمینه ساز رشد و تکامل فرد و جامعه است و هدف اصلی قرآن و پیامبران الهی نیز ایجاد همین شرایط مطلوب در جامعه است تا بشر آسوده خاطر راه را بشناسد و حرکت تکاملی خود را بیماید و به سر منزل مقصود برسد.

نبوی و همکاران در سال ۱۳۸۹ به بررسی عوامل اجتماعی و اقتصادی موثر بر احساس امنیت اجتماعی پرداختند و اشاره داشتند که احساس امنیت اجتماعی، از موقعیت و جایگاه برجسته-ای در برنامه-ریزی-های کشوری برخوردار است که دست-یابی و پایداری آن نیازمند مقدمات و زمینه-های پیچیده-ای بوده و آسیب-پذیری یا زوال آن نیز، معلول زمینه-ها و عوامل متفاوتی است. این مقاله با هدف بررسی تاثیر پاره-ای از عوامل اجتماعی و اقتصادی بر احساس امنیت اجتماعی نگاشته شده است. احساس امنیت اجتماعی در مقاله-ی حاضر به سه بعد امنیت جانی، امنیت مالی و امنیت سیاسی تقسیم شده و تاثیر برخی عناصر حوزه-های اجتماعی و اقتصادی زندگی افراد بر آن، مورد بررسی قرار گرفته است. در بعد نظری، برای رسیدن به اهداف تحقیق، از نظریه-ی جامعه-شناختی تالکوت پارسنز و نظریه-های مربوط به حوزه-ی مطالعات امنیت باری بوزان و ال ویور استفاده شده است. تحقیق به روش پیمایشی و با استفاده از ابزار پرسش-نامه، در بین ساکنین ۱۶ سال و بالاتر شهرستان اهواز، در سال ۱۳۸۷ به انجام رسیده است. در این تحقیق از شیوه-نمونه-گیری خوشه-ای چندمرحله-ای استفاده شده و حجم نمونه-ی مورد مطالعه ۶۰۰ نفر می-باشد. مهم-ترین نتایج حاصل از آزمون رابطه-ی بین متغیرهای تحقیق نشان داد که؛ متغیرهای گرایش به مشارکت در تامین امنیت، تلقی از عملکرد پلیس و پایگاه اجتماعی - اقتصادی به صورت مستقیم و متغیر احساس محرومیت نسبی به-طور معکوس بر احساس امنیت اجتماعی افراد تاثیرگذار هستند. متغیرهای تلقی از عملکرد قانون و جنسیت، تنها بر بعد امنیت جانی اثرگذار می-باشند. یافته-های به دست آمده در زمینه-ی رابطه متغیرهای مستقل با متغیر وابسته، موافق با مطالعات انجام شده-ی پیشین است.

گنج و همکاران در سال ۱۳۹۳ به بررسی و واکاوی مولفه های جامعه شناسی امنیت اجتماعی پرداختند و اشاره داشتند که امنیت اجتماعی در سطح جوامع ناشی از استمرار وجود ارزشهای فرهنگی چون فرایند اجتماعی شدن نظم وفاق و همکاری اجتماعی و... به حفظ حریم اجتماعی رفع خطرات استفاده بهینه از فرصت ها و ارتقا سطح زندگی اجتماعی می پردازد امنیت اجتماعی را نوعی توانمندی جامعه برای مراقبت از ویژگیهای بنیادی گروه های اجتماعی و قومی در برابر تغییرات و تهدیدهای عینی جامعه یاهمان تقویت هویت های اجتماعی و قومی باید دانست از نظر ماهوی امنیت به معنای رهایی از خطر تهدید آسیب اضطراب هراس نگرانی یا وجود آرامش اطمینان اسایش اعتماد تامین ضامن است امنیت در سطوح منفعل فعال - فرافعال به حفظ تداوم هویت اجتماعی و فرهنگی می پردازد اهتمام به مسئله امنیت اجتماعی در جامعه ناشی از افزایش سرمایه اجتماعی خواهد بود در سطح جامعه هرچه شرایط محیطی و میزان تراکم و چگالی تعاملات اجتماعی موجود در محیطهای اجتماعی بالاتر رود در نتیجه انسجام اعتماد و تعامل اجتماعی بیشتر خواهد شد امنیت اجتماعی باگسترش شهرنشینی و بروز آسیب های اجتماعی در سطح محلات از جمله مباحثی است که مدیریت شهری میتواند در جهت تقویت سرمایه های اجتماعی شهروندان گامهای موثری بردارد امنیت اجتماعی پاسداری از هویت های اجتماعی است براین اساس جامعه از طریق گسترش فضای اجتماعی واز بین رفتن موانع و محدودیت های اجتماعی برای گروه های قومی و اجتماعی به دنبال حفظ الگوهای هویتی خواهد بود رویکرد سلبی باتوجه به برقراری نظم امنیت اجتماعی را تعریف می کند و وجه ایجابی با توجه به ظرفیت ها و توانمندیهای جامعه امنیت اجتماعی را مورد مطالعه قرار میدهد.

پورخزایی در سال ۱۳۹۸ به بررسی مبانی نظری مولفه های جامعه شناسی امنیت پرداخت و اشاره داشت که پژوهش حاضر از نظرمهیت توصیفی تحلیلی به روش کتابخانه ای به بررسی مولفه های جامعه شناسی امنیت می پردازد آنچه همه ی ما بدان واقفیم این است که امنیت، مقوله ای است برآیند از یک فرآیند اجتماعی. به عبارت دیگر، امنیت در برگزیده ی طیف وسیعی از

حیات اجتماعی و فردی است. بر همین اساس است که جامعه شناسی امنیت را نمی توان بدون توجه به روندهای جهانی، مورد مطالعه قرار داد. چرا که جامعه شناسی امنیت، در شرایط کنونی و در دنیای معاصر به لحاظ تحولات علمی و فناوری، زمینه ساز پیدایش ابعاد جدید شده است. امروزه در راستای تبیین جامعه شناسی امنیت، مطالعه و بررسی مولفه هایی در سطح خرد (ساختار اجتماعی، هویت ملی و وفاق اجتماعی، ارزش های اجتماعی و سرمایه و ظرفیت اجتماعی و ...) و در سطح کلان (تحولات نظام بین الملل، تاثیرات متاثر از انقلاب ارتباطات، و دگرگونی در حوزه های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی ...) از اهمیت خاصی برخوردارند. اما لازم است پیش از مطالعه ی این مولفه ها، اذعان نماییم که همه ی آنها، به نوعی موجب جلوگیری از اعمال تهدید حوزه قدرت علیه ی جامعه می شوند و به عبارت دیگر، مانع اعمال خشونت به عنوان یک حربه ی سیاسی می گردند. در واقع از هرگونه اعمال خشونت آمیز مانند: شورش های اجتماعی، ایجاد هرج و مرج در انظار عمومی، ترور، اقدامات تجاوز کارانه، اعتصابات سیاسی، جنگ های داخلی، منازعات هویتی و کشمکش های مسلحانه و ... جلوگیری می نمایند از این رو لازم است که به دقت، مولفه های تاثیرگذار این رویکرد را در سطوح مختلف، به ویژه در دو سطح خرد و کلان، مورد بررسی قرار دهیم.

روش کار

در این مطالعه با استفاده از روش تحقیقی توصیفی و با گردآوری منابع کتابخانه ای با استفاده از کلیدواژه ها، امنیت اجتماعی، نظریات جامعه شناسی، جامعه شناسی سیاسی و... در پایگاه های علمی مختلف اعم از سیویلیکا، ایران داک، گوگل اسکولار، پایگاه علمی جهاد دانشگاهی، پرتال جامع علوم انسانی و... به بررسی جایگاه و نقش امنیت اجتماعی در نظریات جامعه شناسی سیاسی پرداخته شد و نتایج به شرح ذیل گردآوری گردید:

یافته ها

امنیت

امنیت در لغت به معنای نداشتن دلهره و دغدغه می باشد. بنابراین معنای لغوی امنیت، رهایی از تشویش، اضطراب، ترس یا احساس آرامش و اطمینان خاطر است. احساس آرامش و اطمینان از عدم تعرض به جان، مال، کار و سایر حقوق انسان است این ارزش انحصاری یکی از ضرورت های زندگی فردی و اجتماعی است. امنیت به معنای حفظ جان و مال در زمره حقوق فردی و اجتماعی افراد در سطح داخلی و بین الملل از دیرباز توجه همگان را به خود معطوف داشته است (محسنی، ۱۳۸۲).

امنیت اجتماعی

امنیت اجتماعی در سطح جوامع ناشی از استمرار وجود ارزش های فرهنگی چون (فرایند اجتماعی شدن، نظم، وفاق و همکاری اجتماعی و...) به حفظ حریم اجتماعی، رفع خطرات، استفاده بهینه از فرصت ها اجتماعی زندگی سطح ارتقاء و می پردازد. اجتماعی امنیت را مراقبت برای جامعه توانمندی نوعی از و اجتمای های گروه بنیادی های ویژگی عی و قومی، در برابر تغییرات و تهدیدهای عینی جامعه یا همان تقویت هویت های اجتماعی و قومی باید دانست. از نظر ماهوی امنیت به معنای رهایی از خطر، تهدید، آسیب، اضطراب، هراس، نگرانی یا وجود آرامش، اطمینان، آسایش، اعتماد، تأمین، ضامن است. امنیت در سطوح (منفعل- فعال - فرافعال) به حفظ تداوم هویت اجتماعی و فرهنگی می پردازد. امنیت اجتماعی به عنوان پدیده ای در مسیر تحولات اجتماعی بر سر راه توسعه یعنی وضعیت موجود و وضعیت مطلوب مورد توجه مردم و گروه های اجتماعی قرار می گیرد. اهتمام به مسیله امنیت اجتماعی در جامعه ناشی از افزایش سرمایه اجتماعی خواهد بود. در سطح جامعه هر چه شرایط محیطی و میزان تراکم و چگالی تعاملات اجتماعی موجود در محیط های اجتماعی با لا تر رود، در نتیجه انسجام، اعتماد و تعامل اجتماعی بیشتر خواهد شد. امنیت اجتماعی در سطح خانواده به معنای رفع تهدیدهای اجتماعی و بهره مندی از فرصت های اجتماعی خانواده تعریف می گردد. امنیت اجتماعی پاسداری از هویت های اجتماعی است؛ بر این اساس جامعه از طریق گسترش فضای اجتماعی و از بین رفتن موانع و محدودیت های اجتماعی برای گروه های قومی و اجتماعی به دنبال حفظ الگ و های هویتی خواهد بود. مهمترین خصوصیات امنیت اجتماعی شامل (جامع بودن، تجزیه ناپذیری، ذاتی، تمرکز بر عدالت و...) می باشد. رویکرد سلبی با

توجه به برقراری نظم امنیت اجتماعی را تعریف می کند و وجه ایجابی با توجه به ظرفیت ها و توانمندی های جامعه امنیت اجتماعی را مورد مطالعه قرار می دهد. نگرش جامعه شناسی خرد به این پدیده ترکیبی از عینیت و ذهنیت و مناسبات و تعاملات غیر رسمی است. نگرش کلان به اجتماعی امنیت در و جمع بستر حاصل رسمی هنجارهای می گردد. در مباحث انسانی علوم های دیدگاه شناسی روش و نظری با امنیت تشریح به دیدگاه ایشان ذاتی خصوصیات به توجه اند پرداخته اجتماعی. در ساختاری نظم کارکردگرایی شناسی جامعه مکاتب بین در جامعه را برابر با امنیت و ابعاد آن دانسته، مکتب کنش متقابل امنیت را حاصل کنش متقابل اعضای جامعه دانسته، و مکتب روش مردم امنیت را در بین زندگی و نظم روزمره مردم ریشه یابی می نماید. گیدنز دو وجه عینی و ذهنی را برای بررسی امنیت وجودی بیان می کند. مولار با تاکی د بر گفتمان سلبی، امنیت اجتماعی را ناشی از رفع تهدید هویت اجتماعی دانسته، باری بوزان بیشتر با تکیه بر دولت محوری این پدیده را مورد ارزیابی قرار داده است؛ ویور ارتباط متقابل هویت- جامعه و امنیت در اندیشه های خود می پردازد؛ میتار هم با تکیه بر مدل آنارشیستی به فرمول بندی هویت به عنوان بنیادی ترین هسته امنیت اجتماعی اشاره می کند. با توجه به یکسری از خصوصیات درونی در سطح جامعه ایران می توان اشاره به تفاوت های بسترسازی امنیت اجتماعی با جامعه غربی کرد، که در مقاله به آن اشاره گردیده است (کونانی و مهرابی، ۱۳۹۵).

ویژگی های امنیت اجتماعی

جامع بودن: جامع بودن در حوزه امنیت اجتماعی و به طور کلی در بحث امنیت با شمولیت ارتباط پیدا می کند یعنی هر حوزه ای را که به اداره امور جامعه مرتبط می کند می توان برای بسط امنیت اجتماعی ضروری دانست. تجزیه ناپذیری: فقدان امنیت اجتماعی یا هر نوع امنیتی در سطح داخلی و بین المللی باعث می شود که به کل امنیت صدمه وارد گردد.

ذاتی بودن: هم به معنای عدم نیاز به علت و هم به معنای ضروری و نیاز غیرقابل رفع و ویژگی ناگزیر و غیرقابل گریز می باشد لذا امنیت اجتماعی یعنی مصونیت و نیاز به مصونیت.

متمركز بودن بر عدالت: این مسئله مقدم بر همه امر در جامعه اسلامی باشد.

ضریب همبستگی امنیت با سایر شئون حیات اجتماعی انسان: در واقع برخوردار بودن از امنیت در هر سطح و مفهومی به این معناست که این پدیده برای جامعه بسیار ارزشمند است و از منزلت والایی نسبت به سایر پدیده های اجتماعی برخوردار است (شربتیان، ۱۳۹۲).

رویکردهای نظری امنیت اجتماعی

از بعد مطالعات جامعه شناختی دو نوع رویکرد یا گفتمان در مورد امنیت اجتماعی وجود دارد:

گفتمان سلبی

در ای رویکرد یا گفتمان فقدان امنیت یا نبود امنیت اجتماعی در جامعه باعث شده که پدیده ای به نام تهدید به وجود آید، راهبرد اصلی در این رویکرد امنیتی، تقویت توان نظامی برای مقابله و سرکوب دشمنان است که از این دیدگاه جنگ ادامه سیاست البته با ابزار و وسایلی دیگر به شمار می رود و به زمامداران توصیه می شود. برای افزایش ضریب امنیتی قلمروشان در تجهیز و تقویت ساز و برگ و توان جنگی شان کوشا باشند. این موج به اقتضای ماهیتش طیف متنوعی از صاحب نظران را در برمیگیرد که شاخص ها اصلی آنها رویگردانی از محوریت عامل نظامی در تعریف و تحدید امنیت است (همان).

گفتمان ایجابی

در این رویکرد امنیت به نبود تهدید تعریف نمی شود، بلکه با وجود تهدید در سطح جامعه، وجود شرایط مطلوب برای تحقق اهداف و درخواست های اجتماعی مدنظر قرار میگیرد. در این گفتمان امنیت توانایی و شرایط عینی را شامل می شود که در آن بستر می توان به منافع همگانی دست یافت. گفتنی است که مطابق این تفسیر مفهوم امنیت نسبت به منافع عمومی نیز از اولویت برخوردار است چرا که تحقق یا عدم تحقق منافع جمعی در گرو بود یا نبود امنیت است. بر این اساس جامعه ای که در عین درگیر نبودن با

تهدید خارجی یا داخلی توان لازم را برای دستیابی به منافع جمعی اش نداشته باشد، امنیت ندارد و ناامن گفته می شود. گفتمان ایجابی را باید گفتمانی تازه در حوزه مطالعات امنیتی به شمار آورد که بیش از دو دهه از عمر آن نمی گذرد (همان).

امنیت اجتماعی نظریه های جامعه شناسی سیاسی

مولار و اشکال امنیت

از آنجا که آغاز تدبیر و تفکر در باب امنیت در وجه سلبی آن همراه بوده است یعنی شرایط فارغ از ترس، زیان و صدمه و استمرار شرایط اطمینان خاطر و آرامش. بر همین منوال در باب امنیت اجتماعی نیز وجه سلبی آن بیشتر مورد توجه و تعمق می باشد چنانکه مولار خاطر نشان می کند امنیت اجتماعی زمانی مطرح می شود که جامعه تهدیدی در باب مولفه های هویتی خویش احساس کند. مولار بحث خود را در باب امنیت اجتماعی با شرح اشکال متفاوت امنیت آغاز می نماید. او معتقد است امنیت در سه شکل ملی، اجتماعی و انسانی وجود دارد که پاسخ به سوال اساسی امنیت برای چه کسی یا به بیان دیگر هدف مرجع امنیت در هر یک از این اشکال متفاوت است و به تناسب تفاوت در مراجع امنیت تهدیدات نیز متفاوت خواهد بود.

در واقع امنیت اجتماعی مقوله ای است که افراد و دولت به همراه یکدیگر در تامین آن سهیم و شریک هستند و از این رو به تدریج و همگام با غیرقابل تفکیک شدن دولت و جامعه از یکدیگر همین حال در خصوص ناامنی آن دو مصداق پیدا می کند. در حال حاضر توجه به کاهش کنترل حکومت ها بر جوامع خود، ظهور جنبش های جدایی طلب فروملی، افزایش روز افزون مهاجرت و جریان حرکت پناهندگان و چارچوب های در حال تحول داخلی و خارجی بررسی روابط دولت و مردم امری اجتناب ناپذیر است و تعریف گفتمان جدید امنیتی برای تنظیم روابط میان مردم و دولت ها در قالب گروه های اجتماعی ضروری می باشد و مولار در همین راستا از مفهوم امنیت اجتماعی یاد می کند (نویدنیان، ۱۳۸۲).

وی تاکید دارد که امنیت اجتماعی را می توان به عنوان مفهوم فرضی برای هر جمع انسانی به کار برد و آن را عبارت می داند از، قابلیت حفظ شرایط قابل پذیرش داخلی برای تکامل الگوهای سنتی زبان، فرهنگ، انجمن ها، مذهب، هویت ملی و رسوم. بدین ترتیب امنیت جوامع آشکارا با امنیت سیاسی پیوند دارد، اما مجزا از آن است!

ویور و امنیت اجتماعی

ویور امنیت اجتماعی را توانایی جامعه برای حفظ ویژگی های اساسی اش تحت شرایط تغییر و تهدیدات واقعی و متحمل تعریف می کند

ویور بر ارتباط نزدیک میان هویت، جامعه و امنیت تاکید دارد و خاطر نشان می کند که جامعه امنیت هویتش را جستجو می کند. به طوری که باید قادر به حل اختلالات هویتی باشد و اعضای آن نمی توانند نسبت به چیزهایی که هویتشان را تهدید می کند احساس مسئولیت نداشته و آنها را تنها به دولت واگذار نمایند. ویور معتقد است تئوری امنیت اجتماعی بر هویت های جمعی در مقیاس بزرگ مانند هویت های مذهبی و هویت های قومی متمرکز است که کارایی و وظایفی مستقل از دولت دارند (نویدنیان، ۱۳۸۲).

در واقع امنیت اجتماعی یک موضوع هویتی و نوعی تئوری مطرح در روابط بین الملل است که در جستجوی جنبه های اجتماعی تاثیرگذار در ارتباطات بین المللی می باشد. این تئوری بیانگر اهمیت و برجستگی فزاینده امنیت یا ناامنی اجتماعی یعنی موقعیت هایی که در آن گروه های مهمی در یک جامعه احساس می کنند هویت آنها به وسیله مهاجرت، واگرایی یا امپریالیزم فرهنگی در خطر است و تلاش می کنند تا از خود دفاع کنند. در گذشته هر گاه ملتی بدین شیوه ها احساس تهدید می کرد می توانست از

¹ The Concept of Security, op.cit, <http://www.ciaonet.org/wps/Mobo1/index.html>

دولتش بخواهد تا به طور مقتضی بدان پاسخ دهد. با کدر شدن مرزها به نظر می رسد که این امر دیگر امکان پذیر نیست اما می توان تهدیدات هویتی را با تقویت هویت و فرهنگ پاسخ داد.

بوزان و امنیت اجتماعی

بوزان بحث خود را در باب امنیت اجتماعی با بیان معنای ارگانیکی نهفته در این تئوری آغاز می کند و معتقد است زمانی امنیت اجتماعی مطرح خواهد بود که نیروی بالقوه و بالفعلی به عنوان تهدیدی برای هویت افراد جامعه وجود داشته باشد امنیت اجتماعی از نظر بوزان به حفظ مجموع ویژگی هایی ارجاع دارد که بر منبای آن افراد خودشان را به عنوان عضو یک گروه اجتماعی قلمداد می کنند یا به بیان دیگر معطوف به جنبه هایی از زندگی فرد می گردد که هویت گروهی او را سامان می بخشند. در واقع آنچه باعث می شود گروه اجتماعی سامان گیرد احساس وابستگی و تعلق است که میان اعضای گروه وجود دارد و به آنها کلیت یکپارچه ای می بخشد که منبای تعریف اعضا، از هستی خویش خواهد بود و شناسایی دیگران به عنوان بیگانه و خارجی.

تونیس و امنیت اجتماعی

اصطلاح اجتماع در جهت نشان دادن نوع خاصی از گروه بندی اجتماعی بسیار مورد توجه و استفاده جامعه شناسی قرار گرفته است. از دیدگاه ماکس وبر شاخص اساسی اجتماعی احساس ما است. او می گوید: هر رابطه اجتماعی را آنگاه و تا آنجا که در آن عمل اجتماعی از احساسات ذهنی، عاطفی و یا سنتی مشارکین در حیات اجتماعی الهام میگیرد و از آن کلیتی خاص پدید می آید اجتماعی می خوانیم .

بحث و نتیجه گیری

طبق مطالعه انجام شده امنیت به عنوان مطالعه در علوم سیاسی به امر جا افتاده ای تبدیل شده است و تاکید بر تامین امنیت به عنوان کار ویژه دولت موجب شده انحصار سیاسیون بر امنیت مسلم و بدیهی فرض گردد. جامعه شناسی امنیت به جهت نوپایی هنوز از اجماع نظری و غنای علمی برخوردار نیست و اختلاف نظرها به حدی است که حتی برخی بر این اعتقاد هستند که امنیت را می توان در موضوعات جامعه شناسی سیاسی یا جامعه شناسی جنگ بررسی و مطالعه نمود. در این مجال، به طرح دیدگاهی در خصوص جامعه شناسی امنیت اکتفا نموده و بررسی نظرات مختلف را به فرصت دیگری موکول می نمائیم.

جامعه شناسی امنیت به مطالعه علمی مناسبات میان جامعه و امنیت می پردازد. جامعه چه فهمی از امنیت را به وجود می آورد و بالعکس امنیت چگونه جامعه ای را بنیان می گذارد. به بیان دیگر، جامعه شناسی امنیت عبارت است از مطالعه رابطه متقابل و دو سویه میان امنیت و جامعه که به ساخت و پرداخت یا تولید و باز تولید امنیت در جامعه منجر می گردد. نظریات جامعه شناسی سیاسی مختلف می باشد و هر کدام به نحوی امنیت اجتماعی را تعریف و تشریح کرده اند. جامعه شناسی امنیت باعث می گردد که چشم اندازهای متعددی به روی امنیت گشوده شود و امنیت از منظر قومیت های مختلف، اقشار متفاوت، مذاهب گوناگون، ملیت ها، گروه های سنی، جنسی، شغلی .... واری شود و از سوی دیگر در پی این واری، امنیت بتواند ساز و کارهای لازم را برای تحقق وجودی خویش از جامعه مطالبه کند.

منابع و مأخذ

۱. پورخزایی، علی، ۱۳۹۸، بررسی مبانی نظری مولفه های جامعه شناسی امنیت، سومین همایش ملی روانشناسی و آسیب های اجتماعی، چابهار،
۲. حسین زاده، محمد صالح و بیات، بهرام و نوابخش، مهرداد، ۱۳۹۸، تحلیل جامعه شناختی نقش و کارکرد اجتماعی نخبگان سیاسی (قدرت) در ارتقاء امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران،
۳. خسروی، علیرضا، ۱۳۹۵، هویت، جامعه امن و بقای نظام سیاسی، اولین کنفرانس بین المللی مطالعات اجتماعی فرهنگی و پژوهش دینی، رشت

۴. خلیلی دهدزی، افشین و کیانی قلعه سردی، فریدون، ۱۳۹۵، نقش و جایگاه امنیت اجتماعی در جامعه، کنفرانس جهانی روانشناسی و علوم تربیتی، حقوق و علوم اجتماعی در آغاز هزاره سوم، شیراز.
۵. شریبتیان، محمدحسن، ۱۳۹۲، رویکردهای جامعه شناختی امنیت اجتماعی، انسان شناسی و فرهنگ، شماره ۲۸.
۶. کونانی، سامان و مهربانی، مهران، ۱۳۹۵، امنیت اجتماعی، اولین همایش ملی آینده پژوهی، علوم انسانی و امنیت اجتماعی، خرم آباد، اولین همایش ملی آینده پژوهی، علوم انسانی و امنیت اجتماعی.
۷. گنجه اجیرلو، احمد و مظفری، ناهید و محسنی، نیایش و خطیری، نرگس، ۱۳۹۳، واکاوی مولفه های جامعه شناسی امنیت اجتماعی، همایش ملی مرزنشینی توسعه پایدار و فرصت های سرمایه گذاری، پارس آباد.
۸. مسحنی، رضاعلی، ۱۳۸۹، تحلیل جامعه شناختی امنیت اجتماعی و نقش آن در کاهش جرم و آسیب های اجتماعی، فصلنامه نظم و امنیت انتظامی، شماره چهارم، سال دوم.
۹. نبوی، سید عبدالحسین و حسین زاده، علی حسین و حسینی، سیده هاجر، ۱۳۸۹، بررسی عوامل اجتماعی و اقتصادی موثر بر احساس امنیت اجتماعی، فصلنامه جامعه شناسی کاربردی، دوره: ۲۱، شماره: ۴.
۱۰. نورمحمدی، مرتضی، ۱۳۹۴، مرجع امنیت در مکتب امنیتی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه افق امنیت، سال هشتم، شماره ۲۶.
۱۱. نویدنیا، منیژه، ۱۳۸۲، درآمدی بر امنیت اجتماعی، فصلنامه مطالعات راهبردی، شماره نوزدهم.